

Посета Јосипа Броза Тита Индонезији 1958. године

АПСТРАКТУМ: *На основу архивске грађе и помоћу историографске литературе, настојали смо да додатно осветлимо спољнополитичку стратегију социјалистичке Југославије кроз посету југословенске делегације Индонезији. Покренута у тежњи да се избегну једнострани односи са великим силама и пронађе излаз из блоковских оквира, посета је потврдила поклапање спољнополитичких принципа две земље и отворила могућности јачања економске сарадње. Односи између Јосипа Броза Тита, Гамала Абдела Насера, Цавахарлала Нехруа и Ахмеда Сукарна, као и блискост њихових ставова чинили су основу на којој се формирао Покрет несврстаних.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Југославија, Индонезија, Јосип Броз Тито, Сукарно, путовање, посета*

После радикалног заокрета који је донела 1948. година, пролазећи кроз извесне противречности у сарадњи са западним земљама, државни врх Југославије је стекао искуство које је упозоравало да једнострана сарадња са великим силама у крајњем ограничава независност и поништава суверенитет. Југословенско руководство, оптерећено притисцима великих сила, било је принуђено да алтернативу тражи у сарадњи са лидерима новоформираних азијских и афричких држава. Дијалог са тим земљама отварао је спољној политици Југославије потпуно нове хоризонте. У том односу појавили су се први обриси политике несврстаности. Постепено је sazривала свест да непомирљив сукоб блокова остале државе упућује на политику неутралности. Због тога се Југославија на спољнополитичком плану све гласније залагала за одбрану мира, решавање међународних проблема мирним путем, уздржавање од агресије, немешање у унутрашње ствари других држава, одбацивање политике силе, интересних сфера и сваког хегемонизма. То су уједно били и општи ставови који су окупљали све неблоковске земље.

Пут Јосипа Броза Тита у Индију и Бурму 1954/1955. године представља преломан догађај у процесу обликовања нове стратегије југословенске спољне политике. Непосредни контакти на највишем државном нивоу постали су једно од главних средстава југословенске дипломатије коју су обележила бројна путовања и сусрети.¹

---

1 Током година у којима је обављао највише државне дужности Јосип Броз Тито је имао

Посета југословенске делегације на челу са председником Титом Индонезији² била је део амбициозно замишљеног пројекта који је предвиђао посету низу земаља. Путовање је првобитно планирано за 1957. годину, али је због потешкоћа да се усагласе обавезе два председника читаво путовање отказано. Ахмед Сукарно, лидер чији је утицај у региону био у порасту после Бандуншке конференције,³ био је драгоцен саговорник са којим се Јосип Броз Тито већ два пута састајао у Београду.⁴ Индонезија, иако недовољно економски развијена, била је земља великих потенцијала, изузетно богата природним ресурсима, стратешки постављена на раскрсници путева који су повезивали Азију и Аустралију, Индијски и Тихи океан, са 85 милиона становника насељених на више од три хиљаде острва, таквих капацитета да је била предодређена да игра важну улогу у равнотежи снага на простору Азије.

---

169 посета на највишем државном нивоу. Посетио је више од 70 земаља, сусрео се са око 350 представника држава и влада, имао више од 100 сусрета са представницима и генералним секретарима комунистичких партија и „ослободилачких покрета“. Љубодраг Димић, „Титово путовање у Индију и Бурму 1954–1955. Прилог за историју Хладног рата“, *Токови историје* 3–4/2004, Београд 2004, 27–54; Драган Богетић, *Нова стратегија југословенске спољне политике 1956–1961*.

- 2 Индонезија је стекла националну независност 27. децембра 1949. када је у Хагу извршен пренос суверенитета са Холандије (чија је колонија била 300 година) на Републику Индонезију. Југословенска иницијатива за успостављање дипломатских односа са Индонезијом, покренута јула 1950, реализована је тек 5. новембра 1954, када је индонезанска влада пристала на размену дипломатских представника. Према информацијама којима је располагало Министарство спољних послова у Београду, спољнополитички приоритети Индонезије у том тренутку налагали су најпре успостављање дипломатских односа са СССР-ом, Кином и земљама социјалистичког лагера, што је директно утицало на „ћутање“ Џакарте. Ретки сусрети са индонезанским званичницима у том периоду показују слабо интересовање и оскудне информације југословенских државника о ситуацији у Индонезији. Преломне године за отварање перспективе и стварање основе за шире билатералне односе Југославије и Индонезије биле су 1955. и 1956. Томе је значајно допринела посета Јосипа Броза Тита Индији и Бурми (децембар 1954 – фебруар 1955) када се југословенски лидер ближе упознао са проблемима Азије. Том приликом и од Нехруа и од У Нуа, Тито је добио савет да при следећој посети Азији обавезно посети и Индонезију, важну земљу тог простора. Почетком 1955. отворена су посланства у Београду и Џакарти на челу са отправницима послова, а у ранг амбасада подигнута су 10. јула 1956. Архив Југославије (АЈ), Кабинет Председника Републике (КПР) (837) I-2/11-2, Пут Јосипа Броза Тита у Индонезију, 23. XII 1958 – 1. I 1959, Информативно-политички материјал. Монографија – Индонезија, 92–94; АЈ, 837, I-5-б/40-1, Забелешка о предлогу Владе Индонезије за подизање посланстава двеју земаља на ранг амбасада; Љ. Димић, „Југословенско виђење Индонезије. Перспективе сарадње у 50-тим годинама XX века“, *Војноисторијски гласник*, 2/2011, Београд 2011, 84–100; Д. Богетић, *н. д.*, 169–172.
- 3 АЈ, 837, I-4/1, Азијско-афричка конференција, Бандунг, 18–24. IV 1955.
- 4 АЈ, 837, I-3-а/39-5, Посета председника Индонезије др. Ахмеда Сукарна 12–18. IX 1956; АЈ, 837, I-3-а/39-8, Посета председника Индонезије др. Ахмеда Сукарна 18–20. I 1958.

Процењивано је да би путовање без посете Индонезији нанело велику штету југословенском угледу. Због тога је сусрет са Сукарном и прва посета југословенског председника Индонезији избила у први план читавог путовања.⁵ О значају и обиму дипломатске активности говори и чињеница да се радило о најдужем, 95 дана дугом путовању, током којег је југословенска делегација поред Индонезије, посетила Бурму, Индију, Цејлон, Етиопију, Судан, Уједињену Арапску Републику и Грчку.

Посета Индонезији и другим земљама Азије и Африке, посматрана у ширем контексту, долази у тренутку када се Југославија нашла у тешкој спољнополитичкој позицији. Поново се отворила могућност да дође у међународну изолацију, да у истом тренутку буде под притиском и Истока и Запада. Назнаке таквог стања јавиле су се крајем 1957. године. Једностранни прекид дипломатских односа СР Немачке са Југославијом услед југословенског признања ДР Немачке, није донео само погоршање односа са кључним економским партнером Југославије у Европи, већ и повећано неповерење Запада у целини према југословенском спољнополитичком курсу у коме се испољавала све већа кооперативност према земљама социјалистичког лагера. Сличан ефекат је имао југословенски захтев за обустављање америчке војне помоћи и инсистирање да америчка војна мисија оконча рад у Београду. Такође, све отворенија југословенска подршка алжирском покрету отпора и инцидент око брода „Словенија“, када је француска морнарица присилно зауставила југословенски прекоокеански брод и запленила 148 тона оружја и муниције намењених алжирским устаницима, умногоме су покварили односе са Француском. Упоредо са погоршањем односа са Западом, озбиљно су нарушени и односи са Москвом. Кључни догађаји који су довели до прекида сводили су се на југословенско одбијање да потпише Декларацију 12 комунистичких партија на скупу у Москви новембра 1957, а потом и усвајање новог Програма СКЈ. Погоршање односа било је неминовно. Ипак, поучени искуством из 1948. године, овога пута односи нису потпуно прекинути. Врата на релацији Москва–Београд више никада неће бити затворена до краја и никако „по прстима“.⁶ Оправдати своје позиције, изложити суштину сукоба са совјетским блоком и указати на потенцијалне опасности једностране сарадње са Москвом – биле су теме заступљене у свим разговорима које је југословенска делегација водила у Индонезији и другим земљама.

5 АЈ, 837, I-2/11. Извештај о путу Председника Републике и југословенске делегације у пријатељске земље Азије и Африке поднет на седници Савезног извршног већа 17. III 1959, Стенографске белешке; АЈ, 837, I-5-6/40-1, Молба председника Сукарна да друг Председник посети Индонезију ове године (Београд, 8. април 1957); АЈ, 837, I-2/11-2, Пут Јосипа Броза Тита у Индонезију, 23. XII 1958 – 1. I 1959, Протоколарне припреме; Информативно политички материјал. Монографија – Индонезија.

6 Д. Богетић, *н. д.*, 181–242.

Када је реч о простору Азије ситуација је 1958. била знатно нестабилнија у односу на период Титове прве посете том региону 1954/1955. године. Напетости су посебно биле изражене у Индонезији. Оштре међустраничке борбе, константна криза владе, учестали устанци и војне побуне, неслагање у државном врху, немогућност договора у оквиру парламента, тешка економска ситуација, неједнак развој острва, затегнути односи са Холандијом због нерешеног питања Западног Иријана – само су неке од карактеристика које оликовају ситуацију у Индонезији, држави која је од проглашења независности (17. август 1945) до краја 1957. променила 17 влада. Осим тога, Сукарно је 1957. године преживео атентат иза којег су стајали официри повезани са десничарском исламском Масјуми партијом. Иста група, уз подршку ЦИА, организовала је оружану побуну против режима која је у потпуности угушена тек почетком 1959. године. И у другим државама региона је било напето. У Бурми је, као последица политичких сукоба, крајем септембра 1958. извршен државни удар под вођством генерала Не Вина. Нестабилна унутрашња ситуација умало је изоставила Бурму из програма путовања. Упозорења југословенске амбасаде из Рангуна да ће то изазвати „јакко огорчење и разочарење у земљи“ променили су одлуку Београда у последњем тренутку. На другој страни, Индија, чији се наступ у Азији све више заснивао на позицијама велике силе, са посебном пажњом је пратила дешавања у Кини. Страх од брзог економског развоја Кине и њени контакти са Совјетским Савезом чинили су Нехруа доста суздржаним и опрезним у спољнополитичким наступима. Све је то указивало на пораст неповерења између држава у региону, поготово у односу на јединство исказано на Бандуншкој конференцији. У таквим околностима сви актери су били у дипломатском вакуму, у потрази за излазом из неповољне ситуације. Кризе у Азији и Африци јачале су утицај великих сила на том простору. То је директно рушило идеју регионалног јединства, а самим тим отежавало окупљање блоковски неутралних држава у ширем оквиру. Решавати регионалне проблеме једним општим обрасцем – сарадњом на глобалном нивоу, била је идеја коју је Тито промовисао код својих саговорника.⁷

Велико путовање бродом „Галеб“ у земље Азије и Африке детаљно је припремано. Опсервацијом ситуације на терену, из југословенских дипломат-

7 АЈ, 837, I-3-а/39-8, Посета председника Индонезије др. Ахмеда Сукарна 18–20. I 1958, Информативни материјал и монографија о Индонезији, 1–6; АЈ, 837, I-2/11. Извештај о путу Председника Републике и југословенске делегације у пријатељске земље Азије и Африке поднет на седници Савезног извршног већа, Београд 17. III 1959, Стенографске белешке; АЈ, Савез комуниста Југославије, Међународна комисија, Бурма – (507), IX, 17/VII-10, Информација амбасаде ФНРЈ у Рангуну о унутрашњополитичкој ситуацији Бурме, 14. фебруар 1959; Љубодраг Димић, Александар Раковић, Миладин Милошевић, *Југославија – Индонезија 1945–1967: истраживања и документа*, Београд 2014, 7–10.

ских представништава сливале су се разне информације у Државни секретаријат за иностране послове у Београду. На основу њихове темељне анализе писани су информативни елаборати о свакој земљи коју је требало посетити. За чланове југословенске делегације то је био изузетно користан политички материјал који је обухватао текстове о унутрашњој и спољној политици, односима у региону, контактима са великим силама и историјат сарадње са Југославијом. Ту су били и подаци о геостратешком положају, демографским карактеристикама, приказ привредне ситуације и економских потенцијала, преглед историјско-културног развоја, државног уређења, биографије званичника и друго. Поред бројних података и статистика, графикона и табеларних приказа, од посебног значаја су биле процене политичких и економских прилика. Изведени закључци су свакако били од помоћи да се у конкретним ситуацијама заузме погодан став и изнесе конструктиван предлог, а из разговора извуку додатне информације и допуни дипломатска слика.

Ескадру задужену за безбедно путовање Јосипа Броза Тита, поред школског брода југословенске ратне морнарице „Галеб“ који је представљао председникову покретну резиденцију, чинили су разарач „Сплит“ и трговачки брод „Ловћен“. Током пута у земље Азије и Африке пређено је више од 33.000 километара, а само у путу је проведено 55 дана.⁸ Трговачки брод „Ловћен“ носио је у Индонезију 164 тоне млека које је југословенска агенција преузела од УНИЦЕФ-а САД за потребе Индонезије. Допремљено је и 936 тона експлозива за потребе Министарства одбране Индонезије. Реч је о делу уговора склопљеног са војном делегацијом Индонезије 1958. године у Београду.⁹ Испоруке разног ратног материјала и опреме Индонезији и другим блоковски неутралним земљама, биле су веома делотворно средство југословенске дипломатије. Радило се о релативно младим државама, са још увек недовољно развијеним војним апаратом, неопходним за одбрану и очување суверенитета. Та чињеница отварала је простор југословенској војној индустрији и давала посебну снагу југословенском наступу у региону.

---

8 АЈ, 837, I-2/11, Путовање Јосипа Броза у земље Азије и Африке 2. XII 1958 – 6. III 1959. Документација о протоколарним припремама; АЈ, 837, I-2/11-1, Пут Јосипа Броза Тита у УАР, 5. XII 1958, Припремни материјал за пут.

9 Југославија је од 1954. до краја 1957. испоручила Индонезији војни материјал у вредности од 2.399.588 долара. У то су спадали бацачи пламена, муниција за лако оружје, пластичне мине, сигнална муниција, амфибије и борбени чамци. У извештају Шестог одељења Државног секретаријата за иностране послове ФНРЈ од 11. октобра 1958, заведеног под строго поверљиво, поред наведеног стоји још пет закључака за испоруку војног материјала у укупном износу од 24.566.987 долара. АЈ, 837, I-3-a/39-11, Посета председника владе Индонезије Џуанде Картавиђаје, 12–23. октобар 1958, Белешка о испорукама војног материјала Индонезији; АЈ, 837, I-2/11-2, Припремни материјал за пут, Протоколарне припреме.

Посета Јосипа Броза имала је велики публицитет у индонежанској јавности. Целокупна штампа је детаљно извештавала о путу југословенске делегације. Објављивани су извештаји о Југославији и председнику Титу. Новински наслови попут „Пријатељ са јадранских обала“ „Тито – вођа партизана и државника“ доносили су текстове о предратној Југославији, народноослободилачкој борби, послератној обнови и изградњи југословенског пута у социјализам. Домаћини су се трудили да дочек буде што свечанији. Министарство рада је позвало предузећа да својим радницима омогуће учешће у масовном дочеку. У Џакарти, Богору, Бандунгу и Балију формиран су специјални одбори за дочек. На улицама су извођени обимни декоративни радови, грађени славолуци, сликани портрети Тита и Сукарна, организоване специјалне радио емисије и друго. Универзитет у Џакарти је приредио посебно вече посвећено пријатељству две земље, на којем је југословенски амбасадор Стане Павлич одржао предавање.¹⁰

После вишенедељне пловидбе, након што је бродом прешла половину пута око света, југословенска делегација¹¹ стигла је у Џакарту у раним јутарњим часовима, 23. децембра 1958. Салва топова одјекнула је над луком обасјаном екваторским сунцем када је председник Тито у белој маршалској униформи, у пратњи супруге Јованке, ступио на индонежанско тло. Свечаном дочеку, на украшеном пристаништу у сенци кранова, присуствовали су председник Сукарно, чланови владе, бројни војни и цивилни званичници Индонезије, као и представници дипломатског кора. Сам дочек, поред уобичајених протоколарних радњи, обележило је и неколико срдачних момената. Два државника

10 „Индонежански листови посвећују велику пажњу посети претседника Тита“, *Борба*, 14. децембар 1958; Жеке Смоле, „С нестрпљењем очекујемо долазак претседника Тита – изјавио је Руслан Абдулгани, потпретседник Националног савета Индонезије“, *Борба* 21. децембар 1958; Ј. Смоле, „Индонезија припрема свечан дочек југословенском претседнику“, *Борба*, 22. децембар 1958; Ј. Смоле, „Џакарта припрема срдачан дочек претседнику Титу“, *Борба*, 23. децембар 1958.

11 У званичној пратњи председника Југославије били су: председник Народне скупштине НР Црне Горе Блажо Јовановић, посланик Савезне народне скупштине Иван Мачек, члан СИВ-а Слободан Пенезић, државни подсекретар за иностране послове Вељко Мићуновић и генерални секретар председника Републике Лео Матес. Личну пратњу чинили су: шеф Протокола Зденко Штамбук, генерал-потпуковници Милош Шумоња и Милан Жежељ, професор др Божидар Лаврић, лични секретар Никола Мандић, виши саветник у ДСУП Мирко Мастиловић, саветник ДСУП-а Анте Етеровић, пуковник Лука Божовић, саветник у Кабинету председника Мирко Милутиновић, саветник за штампу у Кабинету Тихомир Станојевић, саветник ДСИП-а Јосип Пресбургер, ордонанс-официри капетани прве класе Душан Торбица, Коста Јеличић и Мане Ађић, фотограф Милош Рашета и сниматељ Драган Митровић. Посебно су се водили: члан домаћинства Нада Будисављевић, собар Мија Сламић, берберин Бесалет Каденић и собарица Љубица Гашперт. АЈ, 837, I-2/11-3, Пут Јосипа Броза Тита у Бурму, 8–10. I 1959, Припремни материјал за пут, Протоколарне припреме; „Претседник Тито стиже 23. децембра у Индонезију“, *Борба*, 17. децембар 1958.

су се приликом сусрета загрлила, а Сукарнова најстарија ћерка предала је Титу венац од цвећа. За време Титовог говора Сукарно је лично држао сунцобран над њим. У поздравним говорима, које је пренео Радио Републике Индонезије, оба државника су истакла пријатељство две земље и значај међусобне сарадње. Сукарно је председника Тита назвао „грађанином света“, према идеологији коју заступа. Украшени гирландама од јапанског цвећа, у колима са отвореним кровом, два државника су поздрављени овацијама више десетина хиљада Индонежана. Титу су током дочека указане највеће државне почести. Главне улице, препуне одушевљеног народа, биле су окићене цвећем и зеленилом, транспарентима добродошлице, бројним југословенским и индонежанским заставама, са великим портретима Тита и Сукарна постављеним широм града. Био је то најсвечанији дочек у историји Индонезије, како је пренео Асошијетед прес.¹²

На Универзитету у Бандунгу, на којем је студирао Сукарно, у граду где се одржала прва азијско-афричка конференција, Јосип Броз Тито је промовисан за почасног доктора права. Свечану церемонију и говор који је тим поводом одржао искористио је да нешто више каже о основним елементима унутрашњег развоја и спољнополитичког опредељења Југославије. Посебно је нагласио специфичност југословенске револуционарне борбе у условима ослободилачког рата. ФНРЈ је представљена као земља у којој је отворен пут новог, независног, социјалистичког друштвеног развоја. Тито је нагласио да политика силе не може бити средство за решавање међународних спорова. Као једина алтернатива истакнута је идеја активне мирољубиве коегзистенције између држава са различитим друштвеним системима. Говорећи о конференцији азијско-афричких држава у Бандунгу нагласио је да она није постигла успех полазећи од онога што их раздваја, већ зато што се тражило заједничко за све земље тог подручја. Од највеће користи за човечанство било ако би се тај универзални приступ примењивао као општи метод у међународним односима – закључио је Тито. Поред почасне титуле доктора права, Титу је од стране Сукарна додељена и војничка „медаља герила“ која се до тада додељивала искључиво Индонежанима заслужним за национално ослобођење. Југословенски председник је био први странац који је примио то одликовање.¹³

12 АЈ, Танјуг (112), ф-299, „Ројтер о доласку претседника Тита у пристаниште Цакарте“; „АФП о дочеку претседника Тита“; „АР о дочеку претседника Тита“ 23. децембар 1958; „Више од пола милиона грађана Цакарте топло дочекало председника Тита“, *Борба*, 24. децембар 1958; „Становништво Бандунга приредило величанствен дочек претседнику Титу“, *Борба*, 26. децембар 1958.

13 АЈ, 837, I-2/11-2, Говори, здравице, интервјуи и изјаве, Говор председника републике Јосипа Броза Тита приликом промоције за почасног доктора правних наука Универзитета „Пађађаран“, Бандунг, 25. XII 1958; Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига XIV, Београд 1959, 18–46; „У личности југословенског Претседника Индонезија поздравља

Током десетодневног боравка у Индонезији одржана су четири званична састанка. Главне теме разговора били су билатерални односи, међународни проблеми, односи са великим силама и ситуација у региону. Саговорници са индонежанске стране били су председник Ахмед Сукарно, премијер Џуанда, министар спољних послова Субандрио и амбасадор у Југославији Сударсоно. Одмах на почетку разговора изражено је незадовољство југословенским економским наступом и условима под којима је Индонезији одобрен зајам. Висока камата од 5% и кратак рок уговора створили су непријатну атмосферу. Сматрајући да привредна сарадња мора бити адекватна политичким односима, Тито је умирио своје домаћине и самокритички преузео сву одговорност. Нагласио је да ће лично инсистирати на повољнијим условима кредитирања. Представници Индонезије су са посебном пажњом покренули питање могућности усавршавања њихових техничара у Југославији. Страх од страних утицаја чинио је Београд идеалном опцијом за индонежанске студенте. По том питању договорено је да се један део југословенског зајма усмери у те сврхе. Закључено је да трговинска размена није довољно развијена.¹⁴ Као обострано користан, прихваћен је предлог премијера Џуанде да лука Ријека добије улогу транзитне луке за пласман индонежанске робе на европско тржиште. За Индонезију, богату природним сировинама, то је било од изузетног значаја. Индонежанима је понуђена изградња и опремање фабрике за производњу муниције и топова од 105 мм под повољним условима. Такође, договорене су нове војне набавке за потребе индонежанске армије.¹⁵

доследног борца за мир и равноправност међу народима“, *Борба*, 19. децембар 1958; Ј. Смоле, „Индонезија припрема топао дочек председнику Титу и осталим југословенским гостима“, *Борба*, 20. децембар 1958; „Говор председника Тита на Бандуншком универзитету“, *Борба*, 27. децембар 1958.

14 Статистика југословенског увоза и извоза у Индонезију (у милионима динара):

Година	Увоз	Извоз	Салдо
1953.	29,3	1,44	– 27,86
1954.	101,9	19,62	– 82,28
1955.	242,5	121,6	– 120,9
1956.	168,9	65	– 103,9
1957.	8	126	+ 118
1958 (до 1.VIII)	129	6	– 123

Интензивнија робна размена између Југославије и Индонезије почела се одвијати после потписивања Трговинског и Платног споразума 11. јуна 1953. у Џакарти. Тај први трговински споразум између две земље био је на бази клиринга. Непостојање директне транспортне везе, као и недовољне количине робе утицале су на негативну конкурентност Југославије. АЈ, 837, I-3-а/39-5, Посета председника Индонезије др Ахмеда Сукарна 12–18. IX 1956, Информација о робној размени Југославије и Индонезије; АЈ, 837, I-2/11-2, Информативно-политички материјал. Монографија – Индонезија, 95–96.

15 АЈ, 837, I-2/11-2, Забелешка о југословенско-индонежанским разговорима у току посете друга Председника Индонезији од 23. децембра 1958. до 1. јануара 1959.

Стагнација привредне сарадње била је директна последица пропуста југословенске стране и узрок индонежанског незадовољства. Свестан тога, Тито је током разговора уложио велике напоре да поправи утисак. По повратку са путовања, говорећи на седници Савезног извршног већа о утисцима из Индонезије, није штедео своје партијске другове. Оштро је критиковао југословенску економску политику према Индонезији и генерално према земљама Азије и Африке. Подсетио је да је на исте проблеме указивао још после посета Индији и Бурми 1954/1955. године. Износећи алармантна упозорења и наглашавајући да му је било веома непријатно када се разговарало о економским темама, Тито је истакао да је последњи моменат да се предузму конкретни кораци како би се осигурало дуготрајно и богато тржиште.¹⁶ Стратешку оријентацију требало је усмерити управо према тим земљама. Та сарадња је, према Титовом мишљењу, у перспективи имала велике могућности. Тражио је да се прекине дотадашња пракса оријентације само према Западу и упозорио на опасности велике зависности од западног тржишта.¹⁷

Разговори о међународним проблемима почели су излагањем министра Субандрија о његовим контактима са представницима САД, СССР-а, Велике Британије и Савезне Републике Немачке. Саговорници су му били амерички државни секретар Џон Фостер Далс, британски премијер Херолд Макмилан, британски министар спољних послова Селвин Лојд, немачки министар спољних послова Хајнрих фон Брентан и совјетски званичници Никита Сергејевич Хрушчов и Анастас Микојан. Запад је показао забринутост за опстанак парламентарне демократије на простору Азије, повезујући тај проблем са slabим економским развојем. САД су изразиле спремност да промене свој спољнополитички приступ региону – да смање војне испоруке, а више се ангажују кроз повећану економску помоћ. Совјетски Савез је изразио решеност да се у потпуности ангажује на економском плану како би се достигле капиталистичке земље. Утисак је био да Москва озбиљно рачуна на потенцијале Кине која је представљена као незаобилазан фактор у решавању свих проблема на простору Азије. Због јачања Кине Индонезија је испољила велику забринутост и наду да она неће показати експанзионистичке намере.¹⁸

16 АЈ, 837, I-2/11, Извештај о путу Председника Републике и југословенске делегације у пријатељске земље Азије и Африке поднет на седници Савезног извршног већа 17. III 1959, Стенографске белешке.

17 Статистички подаци из друге половине 50-их година XX века показују да је робна размена Југославије са светом била у следећем односу: 60% са САД и земљама Запада, 27% са СССР-ом, источноевропским земљама и Кином, а само 13% са земљама Трећег света. Љ. Димић, „Југословенско виђење Индонезије. Перспективе сарадње у 50-тим годинама XX века“, *Војноисторијски гласник*, 2/2011, Београд 2011, 93–94.

18 На седници СИВ-а, по повратку са путовања, Тито је посебно истакао страх од Кине

Индонезјани су покренули и питања југословенско-кинеских односа. Изразили су пријатељску забринутост и наду да расцеп неће бити коначан. Цакарта не може да посредује у том спору, јер од ње то није ни тражено, „али би стварно желела да види да се заиста ради о свађи међу браћом, како се и сам Председник Тито изразио.“ Индонезија се, како је наглашено, налази у врло важној фази свога развоја и сваки поремећај на међународној политичкој сцени, а поготово у региону, могао би само да јој штети.¹⁹ Било је очигледно да би побољшање југословенских односа са земљама Источног блока отклонило притисак са Индонезије која је од Совјетског Савеза примала значајну помоћ.²⁰

О питању одржавања друге азијско-афричке конференције, Индонезија је позитивно одговорила на иницијативу Цејлона, али је истакнуто да за то не постоје реални услови због притиска Запада. Министар Субандрио је критиковао политику западног блока који је, по његовом мишљењу, после Бандунга почео активно да ради на разбијању веза у региону. Интереси западних сила представљени су као главна опасност за изградњу и опстанак азијско-афричког јединства. Анализирајући ситуацију на Средњем истоку премијер Џуанда је изразио знатно већу забринутост од председника Југославије. Изнето је мишљење да на целом афричком континенту постоји прикривена стрепња да Египат жели да наметне свој утицај и оствари неку врсту надмоћи. Индонезанска страна је оценила да Насерова политика слаби афричку солидарност, а тиме и јединство азијско-афричких земаља. У таквим околностима нова конференција донела би више штете него користи. Смиривање ситуације било је први корак у циљу стварања повољне климе за „нови Бандунг“. Питање Кашмира представљено је као озбиљна препрека између Пакистана и Индије. Стање у Бурми оцењено је као врло нестабилно и неизвесно. Изражена је

приметан у свим земљама које су посетили: „...сви руководиоци тих земаља у којима смо били говорили су нам како имају добре односе са Кинезима. Али, они су говорили тако да је било јасно да то чине зато да Кинези не би сазнали да су они нешто лоше говорили о њима. Сви се, уствари, страшно боје Кинеза. И не само ови мали, него и ове веће земље... Кина над тим земљама виси као Демоклов мач, и осјећају њен све већи и већи притисак...“. АЈ, 837, I-2/11. Исто.

19 АЈ, 837, I-2/11-2, Забелешка о југословенско-индонезанским разговорима у току посете друга Председника Индонезији од 23. децембра 1958. до 1. јануара 1959.

20 За разлику од политичког и економског притиска западних земаља, СССР је Индонезији пришао на прихватљивим основама и дао подршку у погледу Западног Иријана. Индонезији је одобрен зајам од 100 милиона долара под веома повољним условима. Према изјави министра Субандрија совјетска помоћ је дошла у најкритичнијем моменту. Не чекајући да буду утврђене цене и остале трговинске формалности СССР је у најкраћем року испоручио Индонезији веће количине пиринча, као и више хиљада ципова за потребе армије. Испорука око 100 авиона МИГ од стране Чехословачке Републике и Пољске такође се приписује совјетској иницијативи. АЈ, 837, I-2/11-2, Информативно-политички материјал. Монографија – Индонезија, 79–80.

нада да се неће изгубити једна ванблоковска земља. Било је евидентно да су односи у региону доста нарушени. Локална неслагања, погранични спорови, честе кризе, државни удари, као и константна опасност од спољне интервенције, рушили су напоре да се ојача јединство на азијско-афричком простору. Влада Индонезије је изразила велику забринутост за даљи развој догађаја. У том погледу југословенском председнику је упућена посебна врста молбе да током свог путовања, у предстојећим сусретима са државницима, помогне да међу азијско-афричким земљама „не дође до нежељених последица“.²¹

Питање статуса Берлина Јосип Броз је окарактерисао као нови моменат Хладног рата и нагласио да Југославија на став Кремља не гледа негативно. По његовом мишљењу, главни циљ совјетске акције био је да се створе околности у којима би западне силе признале Источну Немачку као независну државу. То би, по процени југословенског председника, решило све проблеме у вези са Немачком. Из тог разлога је Југославија и признала њену независност. Премијер Џуанда је скренуо пажњу на значај положаја Западне Немачке и њену улогу на Западу. По његовом мишљењу, СР Немачка је била на путу да постане привредно, војно и политички „веома јака“, а та околност додатно је отежавала решење проблема за који се претпостављало да неће довести до отвореног сукоба великих сила. Питањем Берлина Совјетски Савез настоји да задржи иницијативу у својим рукама, да је не препусти Западу. Џуанда је у потпуности подржао совјетски предлог за решење проблема путем директних контаката Источне и Западне Немачке, оцењујући то као најидеалније решење. То је био и Титов став.²²

Посебно место током разговора имао је актуелан југословенско-совјетски сукоб. С обзиром на велики утицај Москве у Индонезији, југословенској делегацији је било веома важно да тај спор прикаже из свог угла. Наглашено је да се не ради о идеолошком већ о државном сукобу, нападу на Југославију који је у суштини изазван њеним упорним одбијањем да се укључи у Источни блок. У духу политике помирења Јосип Броз је подвукао да код југословенског руководства постоји „чврста жеља да дође до побољшања односа“. Како

21 Током боравка у Индонезији Тито је учио погоршање односа на релацији Њу Делхи – Џакарта. Индонезјани су истicali да Нехру од њих стално тражи благовремено обавештавање о политичким потезима које предузимају, али при том не показује намеру да примењује исти модел. Осим тога, током разговора у Индији Нехру уопште није питао за Сукарна, а на Титово излагање о ситуацији у Индонезији није реговао. Општи утисак је био да ни Индонезија, ни Бурма, а ни Цејлон немају према Индији онако поверљив однос као што је то било раније. АЈ, 837, I-2/11, Извештај о путу Председника Републике и југословенске делегације у пријатељске земље Азије и Африке поднет на седници Савезног извршног већа 17. III 1959, Стенографске белешке; АЈ, 837, I-2/11-2, Забелешка о југословенско-индонезјанским разговорима у току посете друга Председника Индонезији од 23. децембра 1958. до 1. јануара 1959.

22 АЈ, 837, I-2/11-2, Исто.

би се спор решио мирољубивим средствима, Југославија је била спремна да поздрави сваки знак добре воље. Представници Индонезије су поздравили принципијелну политику Југославије и изразили спремност да се Београду пружи подршка у циљу превазилажења напетости са источним земљама. То је оцењено као општи интерес свих ванблоковских земаља.²³

За односе са западним силама Јосип Броз је истакао да су они, без обзира на нове околности, непромењени. За разлику од 1948. када се Југославија нашла у потпуној изолацији, сукобљена са оба војнополитичка блока, став западних сила у поновљеним околностима био је позитивнији. Потврђено је да Југославија свој социјализам и независност брани мирољубивом и принципијелном политиком несврставања. У том контексту означене су предности билатералне сарадње мимо блоковских ограничења.²⁴

Поводом посете Јосипа Броза Тита Индонезији издат је опширан коминике са нагласком на значају ванблоковске политике.²⁵ Изнета је приврженост политици активне мирољубиве коегзистенције и оцењено да су њени принципи једина алтернатива блоковском антагонизму. Повећање напетости између великих сила, трка у наоружању и мешање у унутрашње ствари других држава виђено је као главна опасност за светски мир. Укидање свих облика колонијализма представљено је као императив XX века. Одлучно је подржано право сваког народа на сувереност, националну слободу и независност. Проблеми подељене Немачке, Вијетнама и Кореје означени су као последице политике великих сила. У неједнаком економском развоју света две стране су виделе један од основних узрока опште нестабилности. Упркос негативним дешавањима у међународним односима, оцењено је да већина у свету тежи решавању постојећих проблема искључиво мирним путем. Истакнуто је да народе Југославије и Индонезије повезују „заједнички идеали слободе, независности, равноправности“ и наглашено да је целокупна делатност две земље посвећена тим циљевима. Договорено је да се уложе додатни напори у проширење и унапређење економских односа, повећање робне размене и развој техничке сарадње. Постигнут је споразум о размени студената, стручњака, научних и културних радника у циљу јачања међусобних веза.²⁶

На крају десетодневног боравка у Индонезији, према раније утврђеном договору, Тито и Сукарно су заједно дочекали Нову годину. Приређен на остр-

---

23 Исто.

24 Исто.

25 АЈ, 837, 1-2/11-2, Пут Јосипа Броза Тита у Индонезију, 23. XII 1958 – 1. I 1959, Заједничко саопштење поводом државне посете Председника Федеративне Народне Републике Југославије Републици Индонезији.

26 Исто; „Заједничко саопштење поводом државне посете председника ФНР Југославије Републици Индонезији“, *Борба*, 31. децембар 1959.

ву Бали, пределу бујне тропске вегетације, јединствених природних лепота и летњих температура, дочек Нове године је за југословенске госте имао потпуно другачију импресију од свих претходних. Прослава је протекла без икаквих формалности, у свечаној атмосфери. Вече су обележили индонезански плес са марамицом и Козарачко коло, које су оба председника заиграла. Измењена друга строфа песме односила се на Сукарна. Председник Индонезије је посебно био дирнут када је чуо да се у песми помиње „Бунг Карно“. У поноћ, Титу је Нову годину први честитао Сукарно који га је загрлио уз аплауз свих присутних. Остатак вечери протекла је у песми и игри. Сутрадан, 1. јануара 1959, у осам часова ујутро југословенска делегација се укрцала на „Галеп“ и испловила за Бурму.²⁷

Посета Јосипа Броза Тита Индонезији изазвала је велико интересовање светске јавности. Бројне новинске агенције са посебном пажњом су извештавале о дипломатској активности Југославије. Сукоб Југославије са Совјетским Савезом одразио се и на њен третман у штампи која је била под окриљем и утицајем Москве. Посета југословенске делегације Индонезији приказана је у основним цртама, доста сувопарно и површно, без садржајних извештаја, кроз безбојне кратке вести скрајнуте са насловних страна. Извештавање је било нередовно, а вести често цензурисане. Неки листови уопште нису извештавали о посети. На првим странама штампа совјетског блока истиче америчке кредите одобрене Југославији. Москва је желела да умањи значај југословенске посете плашећи се негативног утицаја на своје позиције у Индонезији и другим неутралним земљама. Супротно од Истока, западни блок иако није имао директне користи од Титовог пута, процењивао је да посета више штети комунистичком утицају у региону и пружа отпор политичкој и економској експанзији совјетског блока. У складу са тим проценама, посета Јосипа Броза Индонезији добила је велики публицитет у западној штампи. Вести новинских агенција су биле свакодневне, детаљне и опширне, новински садржаји богати, испуњени анализама, са потпуно отвореним приступом у извештавању. Наглашавала се југословенска неутралност, блискост са Индонезијом и политички значај посете. Присутно је и мишљење да посета доприноси стабилизацији међународних односа.²⁸

У односима Југославије са земљама Трећег света дипломатија је од почетка била главна линија повезивања, али и основна полука њихове привредне сарадње. Тај простор је представљао огромно и за југословенску привреду мање захтевно тржиште. Међутим, иако су политички контакти и истоветни

27 АЈ, 837, I-2/11-2, Припремни материјал за пут, Програми; „Председник Тито отпутовао из Индонезије у Бурму“; Ј. Смоле, „Дочек Нове године на Балију“, *Борба*, 4. јануар 1959; АЈ, Танјуг (112), ф-301, „Како је претседник ФНРЈ са пратњом дочекао Нову годину“, *Ројтер*, 1. јануар 1959.

28 АЈ, Танјуг (112), ф-299, ф-300, ф-301.

спољнополитички ставови стварали повољне услове за унапређење привредних односа, могућности нису искоришћене на најбољи начин. Погрешни потези југословенских представника у економском наступу према тим земљама били су главни утисак са Титовог путовања у Азију и Африку 1958/1959. године. Индонезија је по том питању била посебно незадовољна. Ипак, посета Јосипа Броза Тита и углед који је Југославија имала на том простору помогли су да се негативни утисци донекле поправе. Био је то можда и последњи тренутак да се у југословенском економском наступу предузму конкретне мере како би се обезбедило велико тржиште и осигурале неопходне сировине за југословенску индустрију. Показало се да за тако нешто, пре свега за промене изнутра, Комунистичка партија Југославије није имала довољно снаге. На другој страни, поклапање политичких ставова, истоветно виђење модела међународних односа, залагање за мир и решавање спорова мирољубивим средствима, били су заједнички принципи из којих се црпела снага за надоградњу идеје ближег повезивања блоковски неутралних земаља на широј, глобалној основи. На тој платформи, поверење и разумевање, помоћ и равноправност у међусобним односима били су путокази на путу који је довео до прве конференције несврстаних земаља у Београду 1961. године.